

8. Попков В. А. Дидактика высшей школы : учеб. пособ. [для студ. высш. пед. учеб. заведений] / В. А. Попков, А. В. Коржуев. — М. : Академия, 2001. — 136 с.
9. Попков В. А. Критический стиль мышления в профессиональном самостановлении преподавателя высшей школы : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.08 / Попков Владимир Андреевич. — М., 2002. — 400 с.
10. Семенова А. В. Розвиток професійної компетентності фахівців засобами парадигмального моделювання (інтерактивний тренінг) : навч.-метод. посіб. / Алла Василівна Семенова. — Одеса : СВД Черкасов М. П., 2006. — 130 с.
11. Терещенко Н. С. Подготовка менеджеров-экономистов XXI века на ФЭМ [Электронный ресурс] / Н. С. Терещенко. — 2007. — Режим доступа : <http://www.bazar2000.ru/index.php?article=1605>
12. Халперн Д. Психология критического мышления / Даяна Халперн. — СПб. : Питер, 2000. — 512 с.
13. Шакирова Д. М. Формирование критического мышления учащихся и студентов: модель и технология [Электронный ресурс] / Д. М. Шакирова // Educational Technology & Society. — 2006. — № 9(4). — Режим доступа до журн. : http://www.ifets.ieee.org/russian/depository/v9_i4/html/6.html
14. Шеремета М. Як формувати критичне мислення на уроках історії? / М. Шеремета // Управління освітою. — 2003. — Т. 6. — № 4. — С. 133—136.

А.В. Кочубей

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ НАРОДОЗНАВСТВА В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ ТЕХНІЧНИХ ВНЗ

В статті проаналізовано проблеми возродження духовности и моральности как объективную потребность времени, обоснованы концептуальные принципы обучения и духовно-морального воспитания студентов средствами народоведения.

Ключевые слова: гуманітаризація, духовно-моральне виховання, народна культура, засіб народознавства, технічна інтелекція, формування особистості.

Summary. *The revival spiritual and moral is a necessity of time. In clause the conceptual principles of spiritual - moral education of the students by means of national knowledge are proved.*

Key words: *humanitarian thinking, humanitarizatsiya of maximum education, humanitarian values, humanitarizatsiya of scientific process, humanitarian aspect, humanitarian process, universal values, educational process.*

У сучасному суспільстві відродження духовності й створення національної вищої школи тісно пов'язані з використанням елементів народознавства в навчанні та вихованні студентства. «Освіта й виховання – найважливіший компонент культури, яка в усьому світі розвивається національним шляхом», – писав Юрій Руденко. Основне покликання технічного ВНЗ – навчати та виховувати студентів, продовжувати і розвивати національну освіту, культуру, мову, а отже, й всебічно розвиненого фахівця. У розв'язанні цих завдань вагоме значення має дисципліна "Народознавство" або ж застосування під час викладання технічних дисциплін елементів народознавства, як системи цінностей та інтегративних знань про український народ. У зв'язку з цим актуалізується вивчення та розв'язання проблем гуманітаризації фахової підготовки майбутніх інженерів у технічному ВНЗ. Хоча й існують труднощі в роботі викладача, але все ж кожен має можливості для створення власної системи роботи на основі народознавчих ідей і засобів.

Наукове завдання дослідження передбачає моделювання навчально-виховної системи, основаної на народознавчих традиціях, а тому практичне завдання полягає в створенні інноваційних методик навчання на основі розробки навчально-методичних комплексів нового покоління, в яких враховано педагогічні етнотехнології.

Вітчизняні та зарубіжні науковці досліджують проблеми гуманітаризації технічної освіти [2;1;5;8;11;12]. Але гуманітаризації засобами народознавства присвячено недостатньо досліджень, хоча книги українського народознавця В.Скуратівського [3;4] стали корисними підручниками з методики народознавчої роботи. Цікаві, на наш погляд, і підручники Л.А.Гавриленка та І.Г.Токарева, в яких запропоновано різноманітні народознавчі матеріали [6;7]. Досліджували народний та світовий педагогічний досвід А.І.Кузьмінський та В.Л.Омелянко [10]. Вони пропонують українські народні прислів'я, приказки, афоризми тощо, що стосуються різних аспектів виховання молоді. Результати проведених досліджень дають підстави стверджувати про суттєві можливості впливу елементів народознавства на навчально-виховний процес.

Дослідження проблем застосування народознавства у ВНЗ є, але їх мало, тому мета нашої статті – запропонувати методи взаємозбагачення технічних і гуманітарних дисциплін. Ми вважаємо, що саме викладачі гуманітарних дисциплін повинні відповісти на запитання, яким чином розвивати національну технічну освіту, якими інноваційними формами, методиками й змістом здійснювати підготовку майбутньої технічної інтелігенції.

Актуальності у навчальному процесі набуває гуманітаризація інженерної освіти засобами народознавства, тому що в останні роки гуманістичну роль інженера в умовах жорсткого технократизму принижено, хоча суспільство і потребує творчої особистості, здатної на нестандартне мислення, з широким загальногуманістичним кругозором [12, с.3–9]. Тепер потрібна нова

філософія та інноваційні технології інженерії, в яких людинозбережувальний і особистісно-піднесений принципи стали б основними.

Основним джерелом зацікавленості навчанням повинен бути в першу чергу його зміст. Щоб зміст ефективно сприяв гуманітаризації, він повинен відповідати вимогам, які сформульовані в принципах навчання: науковість, зв'язок із життям, систематичність, послідовність.

Враховуючи специфіку технічних ВНЗ, особливості навчально-виховного процесу, вікові особливості студентів, їхню практичну діяльність, ми пропонуємо перелік засобів народознавства, які варто використовувати з метою гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів

Структура засобів народознавства з метою гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів

Словесні	Наочні	Практичні
Прислів'я, приказки, загадки, гумор тощо.	Кінофрагменти документальних і художніх фільмів із народознавчим змістом.	Створення свого родоводу, родоводу видатних науковців; міста, своєї групи тощо.
Народна пісня як фон під час заняття.	Записи народного фольклору, інтерв'ю з народними умільцями.	Використання елементів народознавства під час створення задач.
Бесіди про народну мораль та етику.	Інтерактивне відео; електронні підручники.	Інтелектуально-творчі ігри.
Дискусії на морально-етичні, морально-правові теми.	Народний живопис.	Створення авторського підручника «Математико (фізико та ін)-знавство рідного краю».
Мандрівки циклу «У світі українських народних знань».	Географічні та історичні карти, схеми, фотографії, моделі.	Комп'ютерна графіка (створення національної символіки для розпису і опис значення символів).
Круглий стіл «Духовна єдність поколінь».	Таблиці, стенди, в оформленні яких український орнамент; національна символіка.	На занятті виміряти об'єм народної скульптури.
Дебатний турнір (теза: чи потрібні давні народні технічні знання сучасному фахівцю?).	Спостереження за б'єктами в краєзнавчому музеї, музеї університету.	Скласти родинний календар важливих дат життя сім'ї кожного її члена (дні народження, ювілеї батьків, бабусі й дідуся).

<p>Народні прикмети про життя, поведінку, погоду тощо.</p>	<p>Колекції декоративно-ужиткового мистецтва та ін.</p>	<p>На початку заняття на дошці записувати прислів'я чи афоризми (якщо це лекція, то про увагу, слухання; практичне заняття – про дбайливе ставлення до свого й чужого часу; працьовитість тощо).</p>
<p>Традиційні українські привітання й прощання (рольова гра з метою за-своєння елементів культури спілкування: розмова двох, один представляє давню молодь, інший сучасну).</p>	<p>Відеопроєктор, із метою демонстрування навчального телебачення.</p>	<p>Конкурс архітектурних і дизайн-проектів. Порівняння їх із давньою архітектурою (дискусія двох архітекторів: архітектор 19ст. й 21ст.).</p>
<p>Виховні години «Культура почуттів: історія й сьогодення».</p>	<p>Фонопосібники, екранні посібники статичної проєкції, дидактична техніка.</p>	<p>Написання рефератів із використанням народознавчої інформації.</p>
<p>Народознавчі п'ятихвилинки «Зерна народної мудрості».-</p>	<p>Комп'ютер (створення освітнього Web-сайту (електронний посібник авторських студентських задач), оформлення народними орнаментами.</p>	<p>Аналіз емоційно-моральних ситуацій із використанням народного досвіду.</p>
<p>Семінар-колективне читання: студент зачитує текст (давні народні знання), коментує з позиції розвитку сучасної науки.</p>	<p>Web-форуми, телеконференції як інтерактивні форми комунікації зі студентами інших ВНЗ. Обмін досвідом.</p>	<p>Розробити особистий план роботи над собою, використовуючи народну мудрість.</p>
<p>Виступ-презентація з елементами театралізації (студенти презентують сучасні й народні знання).</p>	<p>Web-квести (запитання) з метою оформити освітню сторінку й обмінятися студентським досвідом.</p>	<p>Проаналізувати життєві кредо відомих українців і сформулювати девіз свого життя, який буде визначати поведінку.</p>

Турнір красномовства «Бізнесмен повинен бути й Цицероном», «Духовний потенціал українського студентства» та інші.	Різноманітні виставки народознавчого характеру в методичному кабінеті	Письмово оформити зобов'язання перед собою, використовуючи народний досвід, за певний період досягти результатів; викорінити недоліки.
Читацька конференція за матеріалами творчості авторів, поєднаних однією тематикою (сучасний автор і давній)	Конституція України. Обов'язки й права студента. Обов'язки й права викладача.	Написати самозвіт перед собою про виконання взятих зобов'язань.
Круглий стіл «Моральність наукових відкриттів»		Укласти словник професіоналізмів за фахом. Як ці поняття, терміни колись називали.

Результат системного підходу до навчально – виховного процесу залежить і від *впровадження* комплексу різноманітних форм і засобів.

Основна форма керівництва процесом гуманітаризації – це практичні заняття, які мають комбінований характер, і підчас яких ми розв'язуємо кілька дидактичних завдань. У сучасних умовах вагомим здобутком учених, викладачів-практиків можна вважати розширення можливостей гуманітаризації за рахунок введення елементів народознавства в основний навчальний матеріал, і останнім часом перспективною навчальною формою занять є інтегровані заняття (Г.Шевченко, Б.Юсов, С.Коновець), де провідним освітнім компонентом успішно виступає народознавство.

Одним із засобів впливу народознавства на студента є його духовно-моральні цінності, адже питання моральної чистоти, честі, совісті, обов'язку особливо важливі в процесі формування духовного світу майбутнього інженера. Готуючи фахівця, ми повинні усвідомлювати, що наукові знання, інноваційні технології чогось варті лише тоді, коли опиратимуться на духовно-моральний рівень її носіїв.

«Науково-технічний прогрес уже багато в чому завинив перед людьми. Кожен фахівець повинен розуміти, завчасно передбачати, якою мірою нові наукові відкриття, технології будуть сприяти людському розвитку, чи не зашкодять вони фізичному та психічному здоров'ю жителів землі. Тому важливими напрямками ефективної діяльності ВНЗ є демократизація, гуманізація та гуманітаризація навчально-виховного процесу, органічне поєднання в ньому національного та загальнолюдського начал» [9, с.103].

Ми вважаємо, що з метою гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів, варто застосовувати такі основні народознавчі прийоми:

На заняттях із усіх дисциплін широко використовувати кращі принципи народної педагогіки, тому що національне виховання найбільше відповідає потребам відродження України.

Дітей любили, але завжди ставилися до них вимогливо, дозволяли далеко не все, іноді за провини карали (Запозичуючи давній досвід, на заняттях теж не варто бути надміру добрим, дозволяти поводитися студентам надто вільно, адже це лише зашкодить. «Засиджене яйце завжди бовтун, заняньчений син завжди швендяло» (Нар. Мудрість)).

Діти брали участь у родинних і громадських обрядах. Невеличка роль, яку могла зіграти дитина в обряді весілля, водіння «Куста» тощо, допомагала повірити в себе (На заняттях було б мудро відстаючих у навчанні студентів не ігнорувати, як це буває, а поступово залучати до роботи, пропонуючи їм простіші завдання, щоб вони повірили в себе, в свої здібності. Таким чином, ми не позбавимо їх шансу на навчально-виховний ріст).

Батьки по-різному реагували на виявлення здібностей своїх дітей до науки, малювання, співу (Варто, якщо студент нестаранний у науці, розповісти, як наперекір батькам талановита художниця Катерина Білокур займалася малюванням. Батьки були в розпачі, а мати навіть прокляла доньку. Тепер же батьки намагаються всіляко допомогти дітям здобути освіту, а студентам варто лише дякувати (добросовісно навчаючись) батькам, котрі створили їм умови для навчання).

Делікатні методи заохочення й покарання застосовували в народі. Часто, щоб дитина зрозуміла, що вчинила неправильно, застосовували жартівливі примовки. Наприклад, «Як подивитися, то всі люди брешуть, одні тільки ми правди не кажемо», «Ой піч моя, піч! Коли б я на тобі, а ти на коні, славний з мене був би козак» (На заняттях, реагуючи на недостойну поведінку студента, викладачі неделікатно, а іноді й відверто грубо поводяться самі, забуваючи, що власним прикладом виховують, або навпаки, шкодять ще несформованій особистості студента. Доречно було б, беручи за приклад досвід наших предків, вміло пожартувати над негативною поведінкою, адже всім відомо, що сміх може обеззброїти будь-кого – неприємно бути об'єктом жартів. Але потрібно це робити дуже делікатно).

Куратору (тьютору) варто одну з виховних годин присвятити праці Григорія Ващенко «Виховний ідеал», у якій визначено кращі національні риси, котрі потрібно розвивати в наступних поколіннях (міркуємо, в сучасних студентів). Це – високий інтелект, емоційність, охайність, чемність, гостинність, високі моральні якості, лицарська мужність, високий рівень статевої моралі української молоді. Можна запитати студентів, чому ж недорозвинені або й зовсім відсутні в сучасній молоді деякі з цих рис. Ващенко вважає, що це – хиби волі: ледачість, нерішучість, інертність, млявість. Так, це – національна вдача, й тому постає завдання: викладачам разом із студентами перемогти ці вади національної вдачі. 3

цією метою ми пропонуємо для апробації проведення різних типів занять (математичного, географічного, хімічного напрямків) із використанням елементів народознавства. Наведемо приклади, які засоби народознавства, на нашу думку, можливо застосувати на заняттях математичного циклу.

Тема заняття	Зміст народознавчого матеріалу	Етап заняття	Завдання студентам
Вступне заняття	<p>1. <u>Повідомлення</u> про значення математики, про математику навколо нас, про видатних математиків (М.Зарицький, М.Чайковський, В.Левицький тощо), про зв'язок математики з іншими науками (історія, народознавство, філософія, мова тощо). Приклади застосування математики в повсякденному житті.</p> <p>2. <u>Крилаті вислови</u>: За тридев'ять земель (дуже далеко).</p> <p>3. <u>Народні фразеологізми</u>: Верства келебердянська (дуже великий).</p> <p>4. <u>Народні загадки</u>: У мене в кишенях є гроші. Коли з однієї перекладу в другу І грн, то буде порівну, а коли з другої перекладу в першу І грн, то в першій буде вдвічі більше, ніж у другій (5 і 7). 100 баб – 100 порад, а якщо кожна баба по 100 порад, то скільки це буде?</p> <p>5. Прислів'я. «Факт – уперта річ, а цифри ще упертіші».</p>	<p>1,3,5. Вивчення нового матеріалу</p> <p>4. Підсумок заняття.</p>	<p>1. Дослідження «Математика навколо нас».</p> <p>2. Дізнатися скільки це.</p> <p>3. Підготувати Повідомлення.</p> <p>4. Вирішити загадки й пояснити вирішення.</p>
Лінії та поверхні лінії другого порядку: коло, еліпс, гіпербола, парабола	<p>1. <u>Виступ-презентація народних математичних знань</u>. Українські селяни знали деякі основи геометрії: мали уявлення про просту й- ламану лінії, про властивості рівнобіжних ліній. Під час будівництва хат та виготовлення бондарських виробів використовували властивості діагоналей прямокутника (щоб побудувати стіни під прямим кутом), обчислювали відношення довжини кола до діаметра (за останній приймали третину</p>	<p>1,3. Вивчення нового матеріалу</p>	

	<p>довжини кола). Бондарі та теслярі вміли користуватися циркулем. Розписуючи хати, вироби, селяни по-слуговувалися різними геометричними фігурами.</p> <p><u>2.Крилаті вислови:</u> Від горшка два вершка (малий на зріст, недосвідчений; вершки – стародавня міра довжини, рівна 4,4див)</p> <p><u>3.Народні фразеологізми:</u> Туман вісімнадцятий (про некмітливу людину).</p> <p><u>4.Народні загадки:</u> 5, 15, без двох 20, семеро, трое, ще й малих двоє (50)</p>	<p>2,4.</p> <p>Підсумок заняття.</p>	<p>2.</p> <p>Дізнатися, скільки це.</p> <p>3.</p> <p>Підготувати Повідомлення.</p> <p>4.Вирішити загадки й пояснити рішення.</p>
Вступ до математичного аналізу	<p><u>1.Народна мудрість.</u> Українці завжди любили мудрувати, аналізувати все, що бачать, вирішувати складні завдання як життєві, так і математичні. Були серед них по-справжньому складні, над якими доводилось ламати голову місяцями. Вирішували задачі самостійно, або цілим селом. Хто знаходив правильне вирішення, користувався повагою, і його ім'я знали й в інших селах, називали мудрецем. Отже, й ми будемо навчатися математичному аналізу, щоб ставати мудрішими.</p> <p><u>2.Крилаті вислови:</u> Чортова дюжина (13, за народними уявленнями, нещасливе число).</p> <p><u>3.Народні фразеологізми:</u> Семимильними кроками (швидко).</p> <p><u>4.Народні загадки:</u> Знайшли гривника й поділили: чоловікам по півтори копійки, жінкам по копійці, а дітям по чверть копійки. Скільки було чоловіків, жінок і дітей? (1 чоловік, 5 жінок, 14 дітей).</p>	<p>1. Вивчення нового матеріалу</p>	
Десятинні й звичайні дроби	<p><u>1.Народна мудрість.</u> Вирішення складної задачі потребує напруженої праці, виховує волю, допитливість,</p>	<p>1,2.</p> <p>Вивчення нового</p>	

	<p>кмітливість. Це потрібні якості в житті людини, адже навіть у <u>прислів'ї</u> говориться: «Розум без здогадки копійки не вартий».</p> <p><u>2. Народні знання.</u> Потреба в точнішому вимірюванні стала причиною того, що одиниці мір почали роздроблювати на дві, на три й більше частин. Дрібнішим мірам давали особливі назви, й пізніше величини вимірювались уже цими дрібнішими одиницями, однорідними з ними. Так виникли перші конкретні дробі. Абстрактних дробів у цей час ще не знали.</p> <p>Довгим був шлях перенесення назви будь-якої частини однієї міри на таку ж частину другої міри, це був шлях створення абстрактного поняття дробів.</p> <p>У давнину була земельна міра чверть і ще дрібніша – півчверті, котру назвали восьмина. Це були конкретні дробі, одиниці для вимірювання площі землі, але восьминою не можна було виміряти час чи швидкість тощо. Пізніше восьмина стала означати абстрактний дріб $1/8$, котрою можна висловити будь-яку величину. Дробі спочатку в рукописах назвали частинами, потім ломаними числами. Під час записування числа використовували горизонтальну лінію.</p> <p>Довгим був шлях до введення десятинних дробів. У давнину деякі народи користувались юліанською системою числення й дробі записували в юліанській системі так, як тепер записують наші десятинні дробі. Римляни користувались дванадцятничними дробами.</p> <p><u>3. Задача:</u> Українська культура давня. Більше третини днів року в наших предків займали свята. Це й Велик-</p>	<p>матеріалу</p> <p>3.</p> <p>Підсумок заняття.</p> <p>3.</p> <p>Вирішити задачі, пояс-</p>
--	---	---

	<p>день, одне з найсвятіших, найрадісніших свят у християн. Готувалися до Великодня протягом усього посту: розписували писанки, пекли великоднє печиво: у четвер «золоті» паски – для воскреслого Христа, у п'ятницю – білі паски – на пам'ять про покійних, а в суботу – з простішого тіста – паски «для людей».</p> <p>У суботу ввечері господиня ладнала кошик із стравами, які несла святити до церкви: паску, крашанки, писанки, сир, м'ясо, кільце ковбаси, шинку. Кошик квітчали барвінком, накривали вишитою серветкою.</p> <p>Скільки важила паска, якщо, щоб пригостити гостей, відрізали 5/11 паски, що за масою складало 1500г? Запишіть масу паски у формі десятинного дробу.</p> <p>Скільки важила паска, якщо розділивши її на вісьмох, кожний отримував по $302\frac{3}{8}$ г?</p>	<p>нити рішення.</p>
--	---	----------------------

Висновок і перспективи досліджень. Створення на заняттях позитивно-емоційної, «людяної» науково-творчої атмосфери зацікавленості та захоплення, на нашу думку, варто віднести до актуальних умов для успішної гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів.

Кожен фахівець – особистість настільки, наскільки дотичний до духовного життя свого народу, його історії, звичаїв, чеснот і ін. Формування світогляду, інтелігентності майбутнього фахівця в душі національної ідеї розпочинається з засвоєння духовних надбань рідного народу. Технічні ВНЗ повинні продовжувати цю благородну справу – формувати фахівця, особистість, адже національна науково-технічна інтелігенція – це активний творець національної ідеї держави та її суспільного прогресу.

Народознавство – невичерпне джерело навчально-виховної мудрості, та й саму педагогічну методику творить народ, а науковці, методисти, викладачі покликані опрацювати й застосовувати на практиці, що ми й плануємо в перспективі робити в наших наступних дослідженнях.

Література

1. Белова С.В. «Гуманитарная школа»: наука управления и искусство руководства. Учебное пособие. – М.: АПК и ПРО, 2004.– 340 с.

2. Беланова Р.А. Гуманізація та гуманітаризація освіти в класичних університетах (Україна – США): Монографія. Видавництво «Центр практичної філософії».2001.– 216 с.
3. В.Скуратівського "Берегиня". – К.: Рад. письменник, 1987.
4. В.Скуратівського "Посвіт" .– К.: Молодь, 1988.
5. Воронка Г. Дисципліни «ядрові» та елективні: фундаменталізація і гуманітаризація навчального процесу// Психологія і суспільство. –2005. – №4. С. 147–156.
6. Гавриленко Л.А. Джерело: Посібник з українського народознавства. – Запоріжжя: Просвіта, 2003.
7. Гавриленко Л.А., Токарева І.Г. Край: посібник з українського народознавства. –Запоріжжя: Просвіта, 2003.
8. Кезин А. Проблемы и перспективы гуманитаризации// Вестник высшей школы – 1991. – №9. – С. 38–40.
9. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник. –К.: Знання, 2005.– 486 с.
10. Народна педагогіка: світовий досвід /Уклад.: А.І.Кузьмінський, В.Лі.Омеляненко, –К.: Знання-Прес, 2003.– 134 с.
11. Новиков А. Гуманізація професійно-технічного образования // Сов. педагогіка. –1989.–№5.С. 23–27.
12. Оніщенко І. Гуманітарна освіта в контексті Болонського процесу // Освіта.– 2005.– 9–16 січня

Н.Я.Купрата

ГУМАНІЗАЦІЯ – ОСНОВНИЙ ПРИНЦИП ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У статті розглядаються гуманістичні принципи освіти та виховання у вищій школі. Слово як вагомий чинник гуманізації всього навчального процесу має потужний виховний важіль, який спроможний під керівництвом викладача сформувати моральні норми та принципи молодої людини. Настанови гуманізму та миру - це ті домінуючі суспільного життя, які повинні увійти в якості імперативів у масову свідомість та буденну психологію молодих українців.

Ключевые слова: гуманизм, образование, воспитание, личность, украинский язык, моральные нормы и принципы.

Key words: humanism, education, upbringing, personality, Ukrainian, moral norms and principles.